

DISSERTATIO INAUGURALIS
DE
FEBRI PUERPERALI
QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
MAGNIFICI DOMINI
PRAESIDIS ET DIRECTORIS,
SPECTABILIS AC PERILLUSTRIS
DOMINI DECANI,
NEC NON
CLARISSIMORUM DOMINORUM
PROFESSORUM
PRO
DOCTORIS MEDICINAE LAUREA
RITE OBTINENDA

CONSCRIPSIT
FRANCISCUS ROSS.

Theses adnexae publice defendentur in Palatio R. Sc. Uni-
versitatis maiori, die Augusti 1833.

BUDAË,
TYPIS REGIAE UNIVERSITATIS HUNGARICAE.

A'

GYERMEKÁGYI LÁZ.

ORVOS DOCTORI RANGRA

EMELTETÉSEKOR

ÍRTA

ROSS FERENCZ.

A' tételvitatások lesznek az egyetem nagy teremében.

B U D Á N

A' KIRÁLYI EGYETEM BETŰIVEL. 1 8 3 3.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

OLYMPIA, WASHINGTON

DEPARTMENT OF GEOGRAPHY

RESEARCH CENTER

1950

CHICAGO, ILLINOIS

1950

CHICAGO, ILLINOIS

CHICAGO, ILLINOIS

CHICAGO, ILLINOIS

CHICAGO, ILLINOIS

CHICAGO, ILLINOIS

1. §.

A gyermekágyas asszonyt nem csak egyféle láz szokta meglepni, mindazáltal nem mindenik neveztetik gyermekágyinak, hanem csak az, melly magában a' gyermekágyi állapotnak természetében alapúlván a' savós részek gyúladásával, a' gyermekágyi működések rendetlenségével, és az átizzadásra való különös készséggel van öszvekapcsolva.

2. §. Ezen betegség néha már a' terhesség vége felé figyelmeztetni szokta az asszonyt a' következő veszedelemre a' láznak tulajdon hírmondóival, a' mellyek nem ritkán idétlen vagy legalább kora szülést okoznak; kifejlődése azomban csak a' szülés után 2. 3. sőt néha 8 — 14. napon történik, midőn a' lázas tünetmények megnagyobbodnak; a' borzadozásokat t. i. nagy forróság követi kielégíthetetlen szomjúsággal, az érverés gyors, kemény, erős, teljes, néha pedig elnyomott, rendetlen, félbenhagyó; a' hő némelly részeiben nagyon meleg, máshol pedig jég hidegségű, száraz, veres foltokkal megrakott, az ábrázaton határozott veresség látszik; a' szemek beestek; a' nyelv veres, kiszáradt; — a' gyomornak szenvedését jelentik: a' keserű vagy izetlen hofogás, émélgés, hányás; a' belek rendetlenségére mutat a' szorulás vagy ellenben a' hasmenés; a' vizellet kevés, láng színű.

Továbbá a' beteg igen nagy fájdalmakról panaszkodik, mellyek különböznek ugyan helyekre nézve, mind-

azáltal legtöbbnyire a' hastájékát kinozzák , úgy hogy a' feszült, kemény és érzékeny hasnak leggyengébb érintése is felette nagy fájást okoz. — Néha a' mellüregben foglalnak helyet a' fájdalmak, 's ekkor a' mellhártyalobnak; máskor pedig a' koponyaüregben, 's ekkor az agykérlobnak tünetényjei nyughatatlanítják a' beteget. — A' tejelválasztás és a' gyermekági tisztulás is eltávoznak a' szokott rendtől; az emlők néha már a' betegség kezdetén kemények, fájdalmasak, későbbben pedig a' tejkészítés elnyomatik, vagy egészen - is megszűnik; szintűgy a' gyermekági tisztulás is megcsökkenik, vagy éppen elmarad; máskor pedig jelen van ugyan, de minősége megváltozik, majd savóssá, majd genynemüvé lesz, néha bűdös, csipős, úgy hogy a' külső szűlrészeket fölmarja, 's ezekről a' bőr lehámlik.

3. §. Minekutánna a' gyermekági láz 3. 4. 5. legfeljebb 6. nap az említett tünetényekkel kinozta a' beteget, (vagy eloszlik, 's a' jobbúlásnak ohajtott időszaka beköszönt; vagy dűbének fő polczát elérvén véget vet a' beteg kínos életének; vagy — és pedig nem ritkán — átizzadás történik, a' melly szinte kellemetlen kimenetelnek hírmondói ezek: a' bőr melege maró és égető lesz, a' szomjúság nevededik, a' léleket vétel gyors, nehéz; az orr, és száj üregei szározak; az ajakak, fog, és nyelv barna száraz anyaggal fedetnek, a' szájüreg néha tömve van apró persenésekkal, ize rothadt, szaga bűdös; a' gyomor néha olly érzékeny, hogy semmit meg nem szenved; a' belek szinte meg vannak bántva, minek hasmenés sőt néha vérhas - is a' következése; a' vizellet csekély, zavaros, sokszor tejjel kevertnek látszik, az izzadtság enyves; — az ábrázat vonásai megváltoznak, és nagy szenvedésre mutatnak; a' bőrön külömbféle kiütések látszanak; az agy munkálódásai rendetlenek, az életerő nagyon meg-

csökken. — Ha az átizzadás a' hasüregben történt, a' kü-
lomben is érzékeny has felpuffadván még fájdalmasabb lesz,
a' tapintás hullámzást vesz-észre, 's az ideges vagy rot-
hasztó láznak jelenségei közt halál követi a' sok szenved-
ést; — ha az átizzadás a' mellüregben történt, akkor a'
mellvízkórnak, ha pedig a' koponyaüregben, az agy-
vízkórnak jeleivel 's veszedelmeivel kell a' nyomorútnak
küzdenie.

4. §. Hogy a' betegség megismerése hibátlan legyen,
szükséges tudni azt is, miben különbözik a' hozzá hason-
lótól, millyenek:

- a) *A' hashártyalob*, mellynek ugyan igen nagy hason-
latossága van a' gyermekágyi lázzal, az mindazáltal
ettől mivoltosan különbözik részint az által, hogy
ebben a' helybeli szenvedelmet mindenkor lázas tü-
nemények előzik meg, abban pedig többnyire csak
későbbben mutatja magát a' láz; részint az által, hogy
ez már kezdetben is sokkal veszedelmesebbnek mu-
tatja magát, mint amaz; ide járulván még, ' hogy
a' gyermekágyi láz egyedül a' szülő asszonyoknál
fejlődhetik ki, nem pedig, mint sokan állítják, kik
közt maga ama nagy híró Frank J. P. is találta, e-
zen állapoton kívül helyheztetett asszonyoknál, le-
ányoknál, sőt férjfiaknál - is.
- b) *A' méhlob*, de ebben az álló fájdalmak mindjárt a'
szülés után következnek, a' láz ismét csak utóbb mu-
tatkozik, a' medenceüregben valami teher éreztetik;
az emlök noha fájdalmasak, kötelességöket többnyire
megteszik.
- c) *A' tej-láz*, de a' melly sokkal gyengébb, az életerőt
kevesebbé csökkenti meg, az emlök feszültek, 's a'
fájdalmak a' hónal felé tartanak.

d) *A' szülés utáni fájdalmak*, de ezek félbehagyók, láz nélküliek, a' gyermekágyi működéseket nem akadályozzák, 's könnyebben csillapíthatók.

5. §. Ezen láznak alapokáról különböző véleményekkel vagynak az írók, abban még is megegyeznek, hogy azt valamielyik hasüregi életműnek legtöbbszörre lobos szenvedelmében kell keresni; és valójában úgy látszik, hogy ezen betegségben többször a' hashártya játsza a' fő szerepet, jöllehet néha a' mell sőt koponyaüreg szinte savós hártájának kell tulajdonítanunk a' szenvedelmet.

6. §. A' távolabbi okok itt is, mint más betegségben kétfélek, u. m. elkészítők és gerjesztők.

A' terhesség az asszonynak egész életműségét megváltoztatja; — a' tisztulás megszűntével benne maradott vér t. i. a' magzat táplálására fordítatik, de egyszer'smind a' vérkésztés is megrövidül, bővérűség származik, és így a' gyúladásokra hajlandóbbá lesz az anya; minthogy pedig a' hasüregben a' vérnek most sokkal nagyobb mennyisége kering, mint egyébkor, azért a' legtöbb rendtelenségek itt tapasztaltatnak, noha nincs olly része a' testnek, melly minden változástól fel volna mentve; — továbbá a' terhesség későbbi időszakában az emlők-is nevezetes változásokon mennek keresztül; nagyobbak, érzékenyebbek, 's izgékonnyabbak lesznek, gyakran már a' terhesség vége felé savónemű tejet készítenek, jöllehet a' tejkészítés legtöbbszörre csak a' szülés után kezdődik, midőn a' gyermekágyi tisztulás is szinte megjelenik; — 's ezen befolyások elegendők az asszonyt hajlandóvá tenni az említett betegségre.

A' fölgerjesztő okok vagy már a' terhesség idejében, vagy a' szülés alatt, vagy ez után ártanak az asszonynak. Így a' terhesség alatt veszedelmesek mind azon befolyások, mellyek a' vérnek mennyiségét öregbítik, az izgékonyságot és érzékenységet leginkább a' hasban és pedig a' méh-

rendszerben felmagasztalják; vagy a' hasüregben vértorló-
dást okoznak, vagy az asszonyt elerőtlenítik; u. m. az igen
tápláló ételek, a' hevítő italok, kivált nagyobb mérték-
ben, a' szükségtelenül bevett erős hashajtók, a' külső
erőszakok, a' nehezebb kézi munkák, több esethen a' he-
nyelés 's a' t. — A' szülés alatt: az ügyetlen bánás, 's ez
által a' belső szülőrészek megsértése 's a' t. — A' szülés
után: a' testnek meghűtése, melly a' tejkészítést, gyer-
mekgýitisztulást, 's az izzadságot elszokta fojtani; továb-
bá a' szoptatásra alkalmas, de ezen természeti szent kö-
telességet megvető anyák könnyelműsége, életrendbeli hi-
bák, a' tisztaság híjánja, minden hevesebb lelki indula-
tok 's a' t.

7. §. Végre szükségesnek tartom megjegyezni azt is,
hogy ezen betegség nem csak egyes személyeket szokott
megtámadni, hanem járványosan is gyilkolja az anyákat, 's
ilyenkor már magasabb polczra lépven a' betegség tulajdon
nemű ragály fejlődik ki belőle, mellynek természetét ugyan
még sűrű köd fedezi, de létét eltagadni sok szomorú ta-
pasztalás nem engedi. Ezen ragálynak kifejlését leginkább
a' szülő intézetekben lehet tapasztalni, minthogy itt a' szü-
lők összehalmozása, a' hétszámnak, izzadságnak 's egyéb
kiürített anyagoknak könnyen ártalmassá váló kigőzölgése,
kivált ha a' tisztaságra különös ügyelés nincs, a' levegőt
megrontván azt a' mondott ragálynak fölvételére, sőt elől-
mozdítására is alkalmatossá teszik.

8. §. A' jóslat ezen betegségben általányosan soha
sem lehet kedvező, mert sokszor megesik, hogy jöllehet
kezdetben csak csekélynek hazudja is magát, még is nem
ritkán hirtelen a' legnagyobb veszélybe ejti az életet, ki-
vált ha járványosan teszi pusztításait, minthogy ilyenkor
mindég veszedelmesebb szokott lenni, mint mikor egyes
személyeket támad meg; úgy szinte nagyobb veszedelem-

mel jár a' kórházokban , mint máshol ; legkellemetlenebb pedig a' jóslat, midőn a' betegség ragadvány által terjed el.

Egyes esetekben annál szomorubb a' jóslat, mennél hamarabb támadja meg az anyát a' szülés után, mennél fontosabb tüneiményekkel jár, mennél későbbre halasztatik a' segítség, kivált ha az anya különben is erőtlen testalkotásu, méhgörcsökre hajlandó, vagy belső életművei hibások, vagy ha ezen már magában is veszedelmes betegség más nevezetes bajokkal egyesülve törekszik a' beteg élete ellen. — Továbbá a' jóslatot határozza a' láznak helye is, melly ha még tiszta lobos természetű az eloszlást reménylhetni, valamint ellenben ha már a' láz ideges vagy rothasztó helyeget ölt magára, vagy ha az átizzadás igen hamar beáll, szintűgy midőn az agykér támadtatik meg leginkább, akkor a' jóslat mindenkor szomorú, 's többnyire az életerő nagy megcsökkente után a' tejkészítés és gyermekágyi tisztulás elnyomatnak, a' beteg nyughatatlan, arczai beestek, látása homályos, nyelve szároz, barna, testének melege égető, vagy ellenben végtagjai hidegek, a' vizellet 's székletételek tudta nélkül történnek, félrebeszél, — 's meghal. — Ha pedig a' has, vagy fő 's mell fájdalmak csillapodnak, a' nyelv nedvesedik, lágyul, a' lélekzetvétel szabadabb, az érverés csendesedik, a' beteg eszmélni kezd, tekintete vidámbb, a' bőr munkálati, a' tejkészítés, és tisztulás helyre álnak, a' betegnek egy kis álom jön szemére, 's mindezek könnyebbülést szereznek, az egészség helyreállításához nagy reménység lehet.

9. §. Minthogy ezen betegség olly igen gyakran szokott halálos veszedelemmel járni, minden iparkodásunkat arra forditsuk, hogy azt a' szülő asszony elkerulje; azért is szükséges őtet már jól előre értesíteni, hogy terhesség alatt mindent szorgosan keruljön, a' mi életerejét meg-

csökkenteni, vagy ellenben kelleténél foljebb magasztalni képes, úgy szinte azt is, a' mi a' gyermeknek rendetlen helyezetet okozhat, millyen a' nagyobb mozgás, szorítás 's a' t. hogy így a' szülés munkáját maga a' természet vihesse végbe; — a' szülés alatt arra kell leginkább ügyelni, hogy az asszonynak alkalmas fekvést szerezzünk, 's a' szülfájdalmak kelleténél előbb ki ne dolgoztassanak; — a' gyermekágyban különös szorgalommal kerülje a' meglhűtést, életrendbeli hibákat, 's legnagyobb figyelem legyen a' tisztaságra.

Ezekre kell vigyáznunk általában minden esetben, de ha valamelly intézetben mutatja magát ezen betegség, akkor a' veszedelmes ragálynak kifejlődhetését kell akadályoztatni; azért is a' beteget szükséges a' többtől elválasztani; ha pedig mind e' mellett sem lehetne a' ragadvány származásának elejét venni, hogy az tovább ne terjedjen, az azon intézetbe fölvetetni kívánczó asszonyok utasíttassanak vissza; 's nagyon kell vigyázni, hogy az orvosi vizsgálatok által tovább ne terjedjen a' ragály, és az intézet csak akkor tétessék ismét közhasználatuvá, midőn az a' járvány megszüntekor legnagyobb szorgalommal kitisztítatott.

10. §. Minden iparkodás mellett sem lehet ezen betegséget mindenkor elkerülni, annál kevesebbé, ha a' feljebb érintett rendszabások ellen vét az asszony. Ha tehát a' betegség jelen van, fölgerjesztő okait kitapogatván, ha lehetséges, azokat kell elmozdítani; így ha a' gyomor, vagy belek tisztátalansága okozta a' bajt, hánytató vagy hashajtó szereket adunk, a' mi mindazáltal legnagyobb vigyázattal történjék, minthogy a' kiürítő szereknek használtatását jelentő tünetmények igen csalékonyak, és sokszor a' méh, még többszer az agy szenvedésétől okoztatnak.

11. §. Ha már a' fölgerjesztő okok elhárítattak, vagy ha ezt megtenni nem lehet, (a' mi közönségesebb) a' gyógy módot a' betegség időszakához kell alkalmazni a' jelen láznak bélyegét soha szem elől el nem bocsátván; 's a' hol csak lehet, a' haj még kezdetben fojtassék el, mert sok szomorú tapasztalás szerént ha a' gyúladásnak időszaka vagy elmellőztetik, vagy fonákuul igazgattatik, csaknem mindég halált okoz ezen láz. — Mihelyt tehát a' gyermekágyas asszony borzadozásokról panaszkodik, végtagjai hidegűlnek, tüstént illatos forrázatokkal kell őt ápolgatni, 's a' hideg végtagokra meleg burogatásokat tenni; — midőn a' fájdalmak még csekélyek, 's csupán a' hastájékéra vagynak szorítva, a' langyos italokon kívül a' hasra tett száraz meleg illatos burogatások igen hasznosak; — ha az agykér szenved előkelőleg, akkor hideg burogatások, savanyós italok, gyenge hashajtók 's a' bőr munkálódását előlmozdító szerek szükségesek; — ha pedig a' mellhártya szenved, akkor lágyító kása burogatásokkal és izzasztó szerekkel kell kezdeni az orvoslást.

Mihelyt a' betegség nevededik, 's lobos természetét nagyobb fájdalmakkal, erősebb lázzal 's a' hasnak nagyobb érzékenységgel tünteti-ki, tüstént hathatósabb lobellenes szereinkhez kell nyúlni; ha tehát a' beteg különben erős, bővérű, a' tisztulás folyani megszűnt, az idő igen kedvez a' gyúladásoknak, az érverés teljes, kemény; a' betegnek vérét kell megkevesíteni vagy érvágás, vagy számosabb nadályok által; 's a' vérkiürítést gyakran ismételni is szükséges. A' fönt éréntett szerekhez nagy haszonnal adatik a' salétrom, mindazáltal illy körülményekben az édes higanyt semmi sem pótolja-ki, a' mellyből minden 2. órában 1 — 2. szemernyi adatik a' betegnek.

Ha a' kemény érverés mellett a' nyelv tisztátalan, a' száj ize rossz; bofogés vagy emelgés tapasztaltatik, a' vér-

hócsátás után hánytatót vegyen be a beteg inkább hánytató gyökérből mint hánytató borkőből, úgymint a mely könnyen hasmenést okozván a beteget veszedelembé ejtheti; a miért minden hashajtó szerrel igen vigyázva kell bánni.

12. §. Nem szabad továbbá elfelejtkezni az emlékről, hogy munkálkodások meg ne szűnjék, a mi langyos burogatások, a csecsemők gyakrabbi megkínálása 's langyos italok által történhetik meg; színtűgy kell arra is ügyelnünk, hogy a tisztulás valamiképp el ne nyomattassék, mire nézve ismét nagy hasznot tesznek a lágyító szerekből készült langyos italok; ha pedig már elnyomatott, akkor az Autenrith által ajánlott bürök főzetből való belecsekendezésekkel mint izgatókkal nagyon kell vigyázni, azért inkább lágyító füvek porából készült kásaburogatások tétessenek a fájdalmas hasra.

13. §. Hogy a főt érintett lobellenes gyógy módnak sokkal hathatósabbnak kell lenni, midőn az agy háborgattatik, azt átlátni igen könnyű.

14. §. Ha a leírt módszerent jobbulást szereztünk a betegnek, a gyógy szerek adagjait lassanként megkisebbitjük; de ha a beteges tünetények ujra felzúdulnak, ismét visszatérünk a hathatósabb lobellenes gyógy módhoz, sőt még a vérbocsátást is segítségül hívjuk, tudván, hogy ha ezen betegségben a gyúladás ellen bátran de még is vigyázva harczolunk, életét mentjük - meg a sinlődőnek.

15. §. Még a gyermekágyi láz lobos bélyegét megtartja, addig az előladott mód szerent kell a beteget ápolgatni; de ha már egyszer ideges bélyegét vesz-föl, akkor a lobellenes gyógy móddal szűken kell bánni, mert noha sokszor maga az ideges láz is kezdetben még többé vagy kevesebbe részesül a gyúladásból, és így né-

ha vérhocsátást is kíván, még sem tanácsos olly bő vérontást okozni, mint a' Francziák szoktak. — Az ilyen körülményekben is, ha szükséges, és semmi ellenjavallat nincs, nagy haszonnal adatik a' betegnek hánytató. Ha pedig a' valódi erőtlenségről semmi kétség sem lehet, akkor ösztönöző, erősítő szerekhez kell nyúlnunk, csak hogy minden egyes esetben nagyon vigyázzunk, különben kelleténél vagy többet tévén ismét gyúladást okozunk, vagy kevesebbet, és így időt engedünk a' betegségnek az életerőn győzödelmeskedni. — Ha az ideges láz nagy érzékenységgel jár, az illatos fűvekből készült forrázatok fellelthe hasznosak, de nem mindenkor elegendők, 's ekkor a' bathatosabb ösztönöző szerekhez kell nyúlnunk, millyenek. a' kappanör, gyökönke, égények, káfor, pézma, 's a't. — néha ezek sem képesek a' nagy érzékenységet lecsillapítani, ilyenkor a' tompítókhoz nyúlnunk, és legtöbbszer a' mákonyhoz, melly már maga is, de még inkább édes higanyal vagy hánytató gyökérrel vegyítve igen hasznosnak tapasztaltatott. — Ha pedig az ideges láz nagy érzéketlenséggel van öszvekapcsolva akkor még erősebb ösztönöket kell előlvennünk, és nagyobb mértékben adnunk; ilyenkor a' mondottakon kívül igen jó szolgálatot tesz a' huyag 's az ebből készült szerek, a' szálló olajok, 's a't. arról soha el nem felejtkezvén, hogy az említett szerek mindenkor a' legnagyobb vigyázattal használtassanak.

Sokszor a' külső szerek nagyon segíthetik a' belsőket; u. m. az illatos fűvekből készült allövetek, a' langyos fürdők, — kivált illatos fűvekből, néha borral készítve — vagy helyettük illatos nedves burogatások, sőt a' bőrveresztők, 's hólyag tapaszok sem megvetendők.

Végre ha a' láz egyszer'smind rothasztó bélyegű is, a' már említett szerekhez kínát, ásványos savanyokat 's a't. kell adnunk.

16. §. A' lábbadozás időszaka közönségesen hosszú szokott lenni, és a' gyúladásra való hajlandóság miatt gyakran még sokáig kell a' lobellenes gyógymodot folytatni, azl erősítő szerekre ritkábban szorulunk; a' hátra maradt betegségeket pedig tulajdon mód szerént orvosoljuk.

Á l l í t m á n y o k.

1. **A**z orvosi tudomány nagy jótétemény az emberi nemzetre nézve.
 2. Az orvos, ha házi barát, legtöbbet használ.
 3. Az embernek a' többi állatokon való felsőbsége testére nézve is szembetűnő.
 4. A' belső bőrrendszer folytatása a' külsőnek.
 5. A' tisztátalanság és henyelés sok betegséget okoznak.
 6. A' hideg víz jól használva nem megvetendő szer, a' vele való visszaélés pedig felette ártalmas.
 7. A' czélerányos életrend az egészség fentartására sőt helyre állítására is a' leghathatósabb szerekhez tartozik.
 8. A' bújaság megrontja a' testet és még inkább a' lelket.
 9. Az érvágást nem lehet nadályokkal kipótolni.
 10. A' gyermekági lázban mindenkor kétséges a' jóslat.
-

P o s i t i o n e s .

1. **M**edicina est summum generis Immani beneficium.
 2. Medicus amicus plurimum prodest.
 3. Homo praerogativas suas inter cetera animantia corpore quoque manifestat.
 4. Systema cutaneum internum externi continuatio est.
 5. Immundities et otium multorum morborum causa sunt.
 6. Aqua frigida recte adhibita est medicina non contemnenda, abusus vero cum eadem summe noxius.
 7. Diaeta reote coordinata ad conservandam imo et restituendam salutem plurimum confert.
 8. Lascivia corpus et animum praecipue labefactat.
 9. Venaesectio hirudinibus non suppletur.
 10. Prognosis in febris puerperali semper dubia est.
-

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34